

DE KRIJGER EN HET KAPITALISME

Shambala in de hedendaagse maatschappij

Naam: Dominique Kribben
Studentnummer: S2518726
Vak: Boeddhisme in mens en maatschappij
Docent: Prof. Dr. Andre van der Braak
Datum: 26 juni 2013

Inleiding

Naakte monniken, vreemde kleurrijke festijnen en uitdagende, haast onmogelijke lichaamshoudingen. De belangstelling voor mysterieuze, oosterse culturen is al eeuwenoud.¹

Echter sinds het einde van de achttiende eeuw heerst er in Europa een groeiende, meer serieuze belangstelling voor zaken uit het Oosten en beginnen verschillende disciplines binnen de maatschappij zich in het boeddhisme te verdiepen.²

De verlichtingsdenkers zagen in het boeddhisme een verantwoording voor de meerwaarde van de ratio en brengen het boeddhisme naar voren als een 'rationele religie'.

Bij de romantici daarentegen lag juist de nadruk op het esoterische van het boeddhisme en zij zagen in deze 'religie uit het oosten' een holistisch besef van de wereld belichaamd.³

Sinds de negentiende eeuw hebben theosofen, kunstenaars, theologen en academici (er is tegenwoordig zelfs een wetenschappelijke opleiding over boeddhisme!) zich bezig gehouden met het boeddhisme, al lijkt de algemene term 'boeddhisme' geen consensus op te leveren. Iedereen zag en ziet het boeddhisme in een ander licht, afhankelijk van de eigen omstandigheden, belangen en overtuigingen⁴. Echter voor het gemak hou ik het in dit verslag bij 'universele term' boeddhisme.

Vandaag de dag zijn veel mensen bekend met het fenomeen boeddhisme en lijkt het meer een onderdeel van de persoonlijke levensstijl te zijn geworden in plaats van een echte religie.⁵

Maar wat betekent het **nu** eigenlijk voor onze maatschappij dat zoveel mensen zich beginnen te interesseren in het boeddhisme? Wat betekent het als er steeds meer mensen het boeddhisme gaan beoefenen?

In dit verslag onderzoek ik hoe de Shambala sangha uit Amsterdam, vertegenwoordigd **+** door dhr. Hans Zwart, aankijkt tegen de maatschappelijke rol van het boeddhisme. Mijn onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe kan het pad van de Krijger een rol spelen bij maatschappelijke transformatie?

DEEL 1

De weg van Shambala

De sangha

---

¹ Marcel Poorthuis en Theo Salemink, *Lotus in de Lage Landen: de geschiedenis van het boeddhisme in Nederland* (Almere: Parthenon, 2009), 11

² Poorthuis en Salemink, *Lotus*, 11

³ Prof. dr. Andre van der Braak, college 1 module Boeddhisme in maatschappij 2013, VU Amsterdam

⁴ Prof. dr. van der Braak, college 1 Boeddhisme maatschappij

⁵ Prof. dr. van der Braak, module Boeddhisme in Maatschappij, college aantekeningen

Chögyam Trungpa Rinpoche (1937-1987) is opgeleid in de strenge kloostertradities van zowel de Kagyu als de Nyingma tradities van het Tibetaanse boeddhisme.⁶

In Tibet was hij een bekende en belangrijke meditatieleraar.

Toen echter de Cehinezen in 1957 Tibet overvielen moest Chögyam Trungpa, net als vele andere boeddhistische Tibetanen, vluchten. Hij heeft zich gevestigd in India waar hij een paar jaar heeft gewoond en zich de Engelse taal eigen heeft gemaakt.

In 1963 vertrok hij naar Oxford om daar te gaan studeren en zich te verdiepen in de westerse cultuur. In Oxford is hij ook begonnen met het onderwijzen van het boeddhisme aan westerlingen en toen de belangstelling voor het boeddhisme in de jaren '60 sterk aan het toenemen was werd Chögyam Trungpa uitgenodigd om naar de Verenigde Staten te komen. Hier heeft hij verschillende boeddhistische centra's opgericht die de grondslag waren voor de huidige internationale Shambala organisatie.

Tegenwoordig zijn er vele Shambala centra verspreid over heel de wereld en een van de centra bevindt zich in Amsterdam-Zuid.

Chögyam Trungpa heeft deze centra opgericht om de kern van zijn meditatietraditie toegankelijk te maken voor de westerlingen. De westerse samenleving heeft andere behoeften dan de Tibetaanse samenleving en het is dan ook onontevrooombaar dat de oorspronkelijke Tibetaanse traditie een andere nadruk krijgt in het Wwesten.

De nadruk ligt in het Wwesten vooral op de praktische beoefening van meditatie en het toepassen van mindfulness in het dagelijks leven⁷.

*“In het moderne boeddhisme in het Westen gaat het lang niet in alle richtingen om een werkelijke, complete bevrijding van dukkha of om het bereiken van verlichting, al zijn deze idealen altijd wel aan de horizon aanwezig en zijn de beoefenaars vaak wel op de hoogte van het bestaan ervan. Het lijkt echter geregeld veel meer te gaan om het bereiken van een zeker evenwicht in het bestaan waardoor het bestaan draaglijk wordt.” (Paul van der Velde, *De Boeddha in het tuincentrum* (Zoetermeer: Meinema, 2013), 74-75.)*

Dhr. Zwart beschrijft het verschil tussen de kloostermaatschappij van Tibet en de kapitalistische maatschappij van het Wwesten als een van de grootste verschillen tussen Tibet en het Wwesten. In het Wwesten beoefent men het boeddhisme veelal terwijl men zich nog met beide benen (soms met een enkel been) in de maatschappij bevindt, terwijl het in Tibet veel normaler is dat boeddhisten zich compleet afzonderen van het dagelijks leven in een klooster.

Juist deze praktische nadruk maakt het interessant nader onderzoek te doen naar wat de gevolgen zijn voor de maatschappij als mensen hun boeddhistische inzichten meenemen in het dagelijks leven.

Na de dood van Chögyam Trungpa in 1987 is hij opgevolgd door zijn oudste zoon Sakyong Mipham Rinpoche, die tot op de dag van vandaag hoofdleraar van de Shambala sangha's is.⁸

Het pad van de Krijger

Shambala kent het zogenaamde 'pad van de krijger', waarbij men een begrip verwerft over essentiële kernbegrippen als 'fundamentele goedheid' en 'krijgerschap' en deze leert toepassen in het eigen leven⁹.

De fundamentele goedheid verwijst naar de opvatting dat ieder mens het onomstotelijke verlangen in zijn hart voelt te zorgen voor de wereld en het zorgen voor een harmonieus

⁶ Wikipedia, de vrije encyclopedie. "Chögyam Trungpa". Accessed June 25, 2013.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Chögyam_Trungpa.

⁷ Interview Hans Zwart, zie appendix

⁸ Interview Hans Zwart, zie appendix

⁹ Sakyong Mipham Rinpoche, *De Weg van Shambala*, folder Shambala Amsterdam

functioneren van de aarde en haar schepselen. Als dit verlangen onbevredigd is voelen we ons ongelukkig en gefrustreerd.¹⁰

Het begrip 'krijgerschap' kan de associatie van een vechtlustige moordenaar oproepen, maar dit is absoluut niet wat er met krijgerschap bedoeld wordt in het Shambala boeddhisme. Krijgerschap verwijst hier naar een innerlijke kracht die ons in staat stelt om te gaan met ervaringen, gebeurtenissen of situaties waarvoor we ons misschien liever zouden verstoppen. Het pad van de krijger leert ons om als moedige krijgers onszelf en onze beleving onder ogen te durven zien en bewust te reageren op deze ogenschijnlijke angstaanjagende ervaringen.¹¹

“Deze oude maar praktische wijsheid geeft instructie hoe je absoluut vertrouwen in de wereld en jezelf kunt ontdekken. Door de beoefening van meditatie merken we dat er goedheid, kracht en wijsheid in onze geest en ons wezen te vinden is. Met dit inzicht kunnen we ons moedig in de wereld begeven, met intelligentie en compassie.

Het dagelijks leven geeft ons de gelegenheid om deze eigenschappen verder tot ontwikkeling te brengen.” (Sakyong Mipham Rinpoche in folder *De Weg Van Shambala*, meditatiecentrum Shambala Amsterdam).

DEEL 2

Shambala en de maatschappij

Hoe kunnen de kernelementen van het pad van de Krijger nu praktisch toegepast worden in de maatschappij en kunnen deze uiteindelijk bijdragen aan maatschappelijke transformatie?

Als eerste wil ik graag het veronderstelde onderscheid tussen de maatschappij en de persoon overwegen. Zoals dhr. Hans Zwart zegt is er sprake van een wederzijdse beïnvloeding tussen de persoon en de maatschappij en kan het een niet zonder het ander bestaan. Iemands persoonlijke manier van denken vloeit automatisch door in zijn of haar manier van handelen en reageren. Het sociale is onlosmakelijk verbonden met het persoonlijke. Een onderscheid tussen de persoon en de maatschappij zouden we dus eigenlijk kunnen relativeren¹².

Fundamentele goedheid

Han de Wit spreekt in zijn artikel 'maatschappelijk boeddhisme' over hoe een universeler begrip en ervaren van de fundamentele goedheid in de medemens kan bijdragen aan het verlichten van het leed. Helder en duidelijk legt Han de Wit uit dat bij het ontbreken van een ervaring waarin de wereld en de mens harmonieus functioneren de mens gefrustreerd raakt en vanuit die frustratie allerlei onbewuste handelingen verricht die het leed op de wereld grotendeels veroorzaken. Op het moment dat we niet meer alles behalve onszelf hoeven te wantrouwen en ons echt kunnen berusten in de ervaring van de universele fundamentele goedheid zullen we in staat zijn een samenleving op te bouwen die gebaseerd is op een diep vertrouwen. Zo kan de frustratie en onvrede in de kiem worden gesmoord en komt er meer ruimte voor vrede en rust.¹³

Krijgerschap

---

¹⁰ Han de Wit, art. "Maatschappelijk Boeddhisme", in *Filosofie* 22 (2012): 1.

¹¹ Interview Hans Zwart, zie appendix

¹² Zie interview Hans Zwart, zie appendix.

¹³ Han de Wit, art. "Maatschappelijk Boeddhisme" in *Filosofie* 22 (2012), p. 1-3

Een van de grootste problemen van onze hedendaagse maatschappij is volgens dhr. Zwart een 'overactiviteit'. Deze overactiviteit manifesteert zich in overconsumptie, milieuvervuiling, energietekort en erg gespannen mensen.

Wat aan de grondslag van deze overactiviteit zou kunnen liggen volgens dhr. Zwart is verveling. Verveling is eigenlijk ook een soort angst, een angst voor de leegte, een angst om niets te doen te hebben en niet de opwinding te voelen van stimulerende impulsen. Wat het pad van de Krijger mensen probeert te leren is het niet langer onbewust te reageren op schijnbaar onprettige gevoelens, maar het durven toe te staan van deze gevoelens in het bewustzijn zonder daar meteen automatisch naar te handelen.¹⁴

Een echte krijger heeft de moed zichzelf onder ogen te zien en nader te onderzoeken wat datgene is wat zo schijnbaar angstaanjagend is. Daarnaast heerst er een onomstotelijk vertrouwen in de eigen kracht en de situaties.

Het pad van de Krijger kan mensen leren omgaan met hun verveling. Het leert mensen berusten in hun ervaringen en waar te nemen wat er in hun eigen geest om gaat.

Als mensen leren zien dat 'niets doen' helemaal niet zo erg is en minder behoefte krijgen aan voortdurende stimulatie van impulsen, dan hoeft men niet langer constant te consumeren en zal de wereld wellicht weer wat meer in balans kunnen komen.

Mindfulness heeft volgens dhr. Zwart twee effecten: het maakt de geest rustig en tegelijkertijd helder. Een 'mindfulle' geest is als een wilde rivier die rustig is geworden en daardoor de dwarrelende deeltjes de kans geeft om naar de bodem te zakken. Hierdoor wordt het water behalve rustig ook helder en is er de mogelijkheid zowel de weerspiegelingen op het wateroppervlak als de bodem van de rivier te zien.

Wat mindfulness kan betekenen voor onze hedendaagse kapitalistische maatschappij volgens dhr. Zwart is dat het mensen helpt betere keuzes te maken¹⁵.

Als iemand een rustige, heldere geest heeft zal hij een groter vermogen hebben dingen te overzien en zal hij weloverwogen handelen. Daar komt bij dat iemand die een heldere geest heeft zal inzien dat het hele idee van het 'ik' eigenlijk in wezen ook maar een gedachte is en dat de hele inspanning om dit ik te verdedigen ten koste van anderen niet nodig is. Er komt hierdoor meer ruimte voor vrijgevigheid en het denken aan de ander. Dit zou grote veranderingen in bijvoorbeeld het bedrijfsleven teweeg kunnen brengen¹⁶.

Toegankelijkheid Shambala

Het pad van de Krijger mag dan wel een potentiële positieve rol kunnen spelen in onze maatschappij, maar hoe toegankelijk is Shambala voor de wereldse burger?

Ik-zelf ben op onderzoek gegaan en ben tot de conclusie gekomen dat Shambala Amsterdam zeer toegankelijk is.

Ik heb een open avond bezocht, waarbij ik de mogelijkheid kreeg om in een groep te mediteren, meditatiebegeleiding te krijgen en een lezing bij te wonen waarna een discussie volgde. Er worden vele open avonden georganiseerd waar geïnteresseerden vrijblijvend kunnen komen mediteren en hier ook daadwerkelijk begeleiding bij krijgen. Ook de jongeren worden niet overgeslagen en iedere eerste en derde woensdagavond van de maand wordt er een jongerenavond georganiseerd.

---

¹⁴ Zie interview Hans Zwart, appendix

¹⁵ Zie interview Hans Zwart, appendix

¹⁶ Interview Hans Zwart, appendix

Het pad van de Krijger wordt onder andere onderwezen gedurende weekendretraites. Om deze bij te wonen hoef je niet per se lid te zijn, maar het eerste weekend is bijvoorbeeld wel een instapvoorwaarde voor het tweede weekend. Ik vond Shambala Amsterdam een erg toegankelijke gemeenschap. Het is een centrum dat open, maar niet opdringerig in de maatschappij staat en geïnteresseerden de gelegenheid geeft om vrijblijvend kennis te komen maken met het boeddhisme en [het](#) pad van de Krijger.

Conclusie

Overactiviteit is een maatschappelijk probleem [d](#)wat de aarde belast in de manifestatie van overconsumptie, milieuvervuiling en energietekorten.

De oorzaak van deze manifestaties zou kunnen zijn dat mensen hun eigen ogenschijnlijke situaties niet onder ogen durven te komen. Men zoekt hierdoor naar constante stimulatie om maar niet bezig te hoeven zijn met de eigen geest¹⁷.

Het pad van de Krijger kan een maatschappelijke rol spelen door de integratie van helderdere bewustzijnstoestanden, waardoor men in staat is zich los te maken van een automatisch reageren op schijnbaar onaangename situaties als bijvoorbeeld verveling, angst of bedreiging van het eigen 'ik'. Als men de eigen neigingen durft waar te nemen in plaats van er blindelings op te reageren zal men uiteindelijk minder constante stimulatie nodig hebben in de vorm van consumptie. Dit kan ten goede komen aan de energiebronnen en de zuiverheid van de aarde¹⁸.

Het pad van de Krijger ontsluit een zekere mindfulness. Als men niet langer bang hoeft te zijn of weg hoeft te duiken voor de eigen belevingen kan men met een gerust hart waarnemen wat er [n](#)ou allemaal precies gaande is in zowel de binnen- als de buitenwereld. Mindfulness brengt een rustige en een heldere geest teweeg en deze rustige, heldere geest zorgt ervoor dat men betere, weloverwogen keuzes kan maken die bijdragen aan een harmonieus functioneren van de aarde en haar schepselen.

Als men zich bewust is van de eigen neigingen en gedachten zal men de mogelijkheid hebben in te zien dat het 'ik-concept' ook slechts een gedachte is waar men zich mee identificeert. Bij het wegvallen van de starheid van het 'ik-idee' zal men minder de behoefte voelen dit 'ik', wat ten slotte slechts een illusie is, te verdedigen ten koste van anderen en de aarde. Dit maakt meer ruimte vrij voor egoloosheid, vrijgevigheid en compassie.¹⁹ Als men in staat is deze begrippen toe te passen in de hedendaagse kapitalistische maatschappij, dan zullen huidige situaties als egocentrisme, hebzucht, en machtsmisbruik wellicht een andere richting krijgen.

Als laatste kan het pad van de Krijger de beoefenaar het vertrouwen geven dat anderen geen bedreiging hoeven te zijn. Natuurlijk kan dit ook geconcludeerd worden vanuit het perspectief dat er misschien helemaal geen 'ik' bestaat, maar dit kan ook ervaren worden bij het beleven van de fundamentele goedheid in alle mensen.

Als men niet langer de rest van de wereld hoeft te wantrouwen zullen we in staat zijn een samenleving op te bouwen gebaseerd op vertrouwen en compassie.

Han de Wit stelt dat we de waarde die we hechten aan 'individualisme' dan zelfs wel aan de kaak gaan stellen²⁰.

Hoe dan ook, het pad van de Krijger kan zeker bijdragen aan een maatschappelijke transformatie. Er is een wederzijdse beïnvloeding tussen de manier waarop iemand zich bewust is van zichzelf en de manier waarop iemand in de samenleving staat.

---

¹⁷ Interview Hans Zwart, zie appendix

¹⁸ Interview Hans Zwart, zie appendix

¹⁹ Interview Hans Zwart, zie appendix

²⁰ Han de Wit, art. "Maatschappelijk Boeddhisme" in *Filosofie* 22 (2012), p.1-4.

Ik denk dat het pad van de Krijger, en het boeddhisme in het algemeen, bij kan dragen aan meer bewuste, rustige en open mensen wat weer kan zorgen voor een andersoortige maatschappij. Ik zou zeggen: op naar de verlichte samenleving!

Appendix

Interview Hans Zwart

Shambala centrum Amsterdam

21 juni 2013

1. Zou u misschien wat kunnen vertellen over de ontstaansgeschiedenis van deze Sangha?

In 1959 vond de Chinese invasie plaats in Tibet, waarbij de Tibetaanse boeddhistische beweging min of meer helemaal verboden werd. Er zijn toen veel Tibetaanse boeddhisten gevlucht, waaronder de Dalai Lama en Chögyam Trungpa. Chögyam Trungpa was een belangrijke meditatieleraar die aan het hoofd stond van vijf kloosters. Hij is vanuit Tibet gevlucht naar India toen hij nog betrekkelijk jong was, hij was ongeveer twintig jaar oud. Hij is toen eerst een tijdje in India gebleven, ook onder andere om engels te leren, en is daarna naar Oxford gegaan. Hier heeft hij zich verder verdiept in de westerse cultuur en is hij uiteindelijk begonnen met lesgeven in boeddhisme.

In de jaren '60 begon er in het [W](#)westen een enorme belangstelling op gang te komen voor allerlei zaken uit het [O](#)osten en Chögyam Trungpa werd in 1970 uitgenodigd om naar de Verenigde Staten te komen. Hij heeft hier een aantal centra's gesticht, waaronder ook deze organisatie die nu Shambala heet. Tegenwoordig zijn deze Shambala centra's over de hele wereld verspreid.

Chögyam Trungpa is in 1987 overleden, waarna hij is opgevolgd door zijn oudste zoon Sakyong Mipham Rinpoche. Mipham Rinpoche is tegenwoordig het hoofd en de leraar van de Shambala sangha's.

2. Wat is de intentie geweest van Chögyam Trungpa bij het opzetten van de Shambala sangha?

Het verspreiden en beoefenen van de boeddhistische leer in het [W](#)westen. Mensen kunnen natuurlijk zelf ook al heel veel halen uit boeken bijvoorbeeld, maar het is toch ook wel heel fijn om een centrum te hebben waar je de beoefening samen kunt doen met eensgezinde mensen. Dit maakt het ten eerste leuker en ten tweede is het minder zwaar om de discipline op te brengen om je bezig te houden met de beoefening.

3. Zou u wat kunnen vertellen over de boeddhistische leringen waar jullie je in deze sangha mee bezig houden?

Je zou kunnen zeggen: het traditionele boeddhistische onderricht aangepast aan de sociale en culturele omstandigheden van dit moment in het [W](#)westen. En het gaat dan met name om het Shambala boeddhisme. Shambala wil zich bij uitstek inwerken op de maatschappij en cultuur en past zich daarvoor aan. Dit houdt in dat de Shambala leer zijn eigen vorm krijgt in deze cultuur, die aansluit bij deze tijd en omstandigheden.

Shambala staat voor krijgerschap, ook wel 'het pad van de krijger' genoemd.

Het krijgerschap verwijst bij Shambala dus niet naar de vechtlustige moordenaar, ook al zou dat een associatie zijn die bij het woord 'krijger' de kop op komt steken.

Krijgerschap is binnen Shambala een essentieel begrip, met name omdat dit wijst naar het leren omgaan met vrees. De momenten van angst zijn eigenlijk hele belangrijke momenten in ons leven en het kennen van angst is een teken van leven. Wat we daarentegen vaak geneigd zijn om te doen is het weglopen van deze angst, in plaats van de angst te durven onderzoeken.

Het krijgerschap is juist dat je moedig genoeg bent om niet weg te lopen van je angst.

Wat je misschien op het eerste gezicht niet zou denken is dat verveling ook een vorm is van angst. Bij een ontbreken aan impulsen of een 'niets te doen hebben' ontstaat er vaak een gevoel van onrust en mensen reageren hierop door bijvoorbeeld hun mobiel te pakken. Het krijgerschap is juist dat je stil durft te zitten om te voelen wat er neu eigenlijk aan de hand is en wat er in je omgaat.

4. Hoe zouden deze leringen van pas kunnen komen in de hedendaagse maatschappij?

Shambala heeft een houding van openheid en eenvoud. In het boeddhisme worden de aspecten van ons leven die betrekking hebben tot de interactie met de buitenwereld gezien als hele essentiële onderdelen van ons leven, maar het leren omgaan met deze aspecten begint bij het leren omgaan met je eigen geest. Of je neu wilt of niet, er is sprake van een wederzijdse beïnvloeding tussen de binnenwereld en de buitenwereld.

Ik zou zeggen dat het feit dat wij als Shambala sangha bestaan in deze maatschappij al een maatschappelijke activiteit is. Het zijn van een meditatiecentrum impliceert al maatschappelijke betrokkenheid. En wat dit voor praktische implicatie heeft, althans zo zie ik het zelf vaak, is dat een van de grootste problemen in deze maatschappij een 'overactieve' is die zich manifesteert als bijvoorbeeld overconsumptie, milieuvervuiling, bevolkingsexplosie en dreigende energietekorten. Bij het bekijken van de oorzaak hiervan komen we weer terug bij de verveling waar we het al eerder over hadden, die we onder ogen moeten leren zien in plaats van er onbewust op te reageren met nieuwe impulsen.

Meditatie leert je omgaan met jezelf en met het gevoel van eenvoud, wat helemaal niet bedreigend hoeft te zijn. Op het moment dat steeds meer mensen leren omgaan met hun vrees of verveling is het boeddhisme dus eigenlijk meteen maatschappelijk van invloed.

Mindfulness heeft eigenlijk twee effecten tegelijk, namelijk je geest wordt er rustiger van maar ook helderder. Als je dingen helderder ziet kun je ook betere keuzes maken. Deze helderheid brengt ook met zich mee dat men zich beseft dat het hele ik datwat men wilt beschermen eigenlijk helemaal nergens te vinden is. Men wordt zich bewust dat het ik-idee eigenlijk ook maar een gedachte is. Dit heeft tot gevolg dat men dit 'ik' niet meer zo hoeft te verdedigen en men wat meer ruimte krijgt voor anderen mensen. Dit heeft meteen een maatschappelijk gevolg en zou het bedrijfsleven een heel andere draai kunnen geven.

5. Hoe zou u de relatie tussen persoonlijke en maatschappelijke transformatie omschrijven?

Ik denk dat de manier waarop je je persoonlijk opstelt direct zijn maatschappelijke consequenties heeft. Ik zie eigenlijk ook niet zozeer een duidelijk verschil tussen de persoon en de maatschappij. Wij zijn neu eenmaal maatschappelijke wezens.

Ik kan dit misschien verduidelijken aan de hand van een voorbeeld van een halfvolle fles. Je kunt zeggen dat de fles halfvol is, maar je kunt ook zeggen dat hij halfleeg is. De volheid van de fles wordt bepaald door de leegheid en andersom. Er is dus een wisselwerking tussen zowel de volheid als de leegheid. En zo worden wij bepaald door de maatschappij en de maatschappij door ons.

Het is allemaal helemaal van elkaar afhankelijk.

Een van de dingen die Mipham Rinpoche ons op het hart drukt is dat het belangrijk is om te beoefenen en te studeren, maar dat het niet minder belangrijk is om maatschappelijk betrokken te zijn.

6. Is er in de boodschap van jullie leraar ook een beeld van 'de ideale samenleving'?

Er wordt zeker gesproken over een zogenaamde ‘verlichte samenleving’ en dat wordt zelfs als een doel van de hele Shambala beoefening gesteld.

Er wordt ook gesproken over een zogenaamd ‘schurend of vormend’ proces van enerzijds datgene dwat je nastreeft, wat je het ideale of hemelse perspectief kunt noemen, en anderzijds de concrete werkelijkheid van nu met allerlei conflicten en problemen. Tussen deze twee schijnbare tegenstellingen is voortdurend een spanning en Mipham Rinpoche zegt ook dat we ons daar vooral niet door moeten laten ontmoedigen. We moeten ons juist openstellen voor dat wat is en niet iets proberen op te leggen aan de wereld.

7. Hoe is de boeddhistische leer die hier beoefend wordt verschillend ten opzichte van hoe deze beoefend wordt in Tibet?

Ik zou daar niet zo heel veel over durven zeggen, want ik ben zelf nog nooit in Tibet geweest. Toch kan ik me enigszins voorstellen dat de leer hier toegespitst is op een meer maatschappelijk betrokken manier van beoefenen. In Tibet kent men nog steeds een soort feodale maatschappij waar de boeddhistische beoefening veelal plaatsvindt in kloosters, uitgevoerd door monniken en nonnen. Dit is in het Westen niet echt meer van toepassing en ik denk dat we dat ook niet meer moeten willen.

Shambala is begonnen in een heel andere context zoals we die nu kennen. Het is begonnen in een koninkrijk waarbij de koning advies vroeg aan de Boeddha of het koningschap te combineren viel met het leiden van een verlicht leven. Nu zou je misschien verwachten dat deze twee dingen niet te combineren vielen, maar de Boeddha antwoordde dat hij het koningschap als pad naar verlichting kon bewandelen. Het verhaal gaat dat deze koning uiteindelijk het hele koninkrijk verlicht heeft, doordat hij vanuit zijn positie zijn verlichte keuzes door kon voeren.

Voor ons betekent dat dat wij ons eigen leven zoals wij dat nu hebben onderdeel kunnen maken van ons spirituele pad naar verlichting.

8. Heeft u zelf een beeld van de ‘ideale maatschappij’?

Ik denk dat alles wat makkelijker zou gaan als dingen wat eenvoudiger zouden zijn. Dus wat minder consumptie en wat meer tijd voor meditatie. Ik zit weleens te denken dat als mensen niet meer zoveel zouden roken, hoeveel lege sigarettenwinkeltjes er dan wel niet leeg zouden staan over de hele wereld. Die zouden we dan mooi kunnen gebruiken om meditatieruimten van te maken! Het zou fijn zijn als we allemaal wat minder nodig zouden hebben. Dat we tevreden zijn met eenvoud, terwijl intussen de zon opgaat voor niets. Er zijn in de wereld zoveel prachtige verschijnselen en als we onszelf eens wat minder afgeleid laten zijn zouden we deze dingen ook daadwerkelijk kunnen ervaren. Dat lijkt mij heel heilzaam.
